

DE PAROCHIE HH. TWAALF APOSTELN OP EEN KRUISSPUNT

Over de toekomst van de parochie, de geloofsgemeenschap en de gebouwen

1. Inleiding

De voortgang van het pastoraal en bestuurlijk beleidsplan 2019 – 2022 *Onderweg groeiend in geloof* en het bijbehorende werkplan evaluerend zijn we tot de conclusie gekomen dat richting de toekomst tussentijds nieuwe stappen nodig zijn. We zijn op een kruispunt aangekomen. De toekomst dwingt ons om een andere weg in te slaan, om een strategie te kiezen, waarin we het oude loslaten en op een nieuwe manier invulling geven aan ons geloofsleven.

2. Pastorale uitgangspunten

Om het katholieke geloof in onze regio te kunnen behouden, zijn veranderingen onontkoombaar geworden. Concreet betekent dit dat we naast onze inzet voor het verder uitbouwen van het Eucharistisch Centrum en de continuïteit van lokaal geloven in een periode van drie jaar negen van de huidige kerkgebouwen¹ aan de eredienst gaan onttrekken.

Al in mei 2018 hebben we tijdens een platformavond met vertegenwoordigers van geloofsgemeenschappen stilgestaan bij de vraag waar staan we en waar gaan we naartoe? In het verlengde daarvan is met elke geloofsgemeenschap een gesprek gevoerd over de keuze waar we voor staan: ofwel het oude zo lang mogelijk voortzetten, of het bestaande loslaten en op een nieuwe manier invulling geven aan het geloofsleven. Hoe kun je, in de gegeven omstandigheden, op de plaats waar en in de tijd waarin je leeft, het best leerling van Jezus zijn? In de gesprekken is toen al duidelijk geworden dat het vasthouden aan het oude, met in elke geloofsgemeenschap een eigen kerk, die nauwelijks gebruikt wordt, op korte en langere termijn geen soelaas biedt².

De komende drie jaar komt elke geloofsgemeenschap voor de vraag te staan of zij ook zonder een eigen kerkgebouw op 'eigen kracht' verder kan gaan en drager kan zijn van activiteiten, waarin ontmoeting, omzien naar elkaar en leefbaarheid centraal staan.

Dit zoeken naar een nieuwe invulling van lokaal geloven zal in de praktijk gelijk opgaan met het zoeken naar een nieuwe passende bestemming voor het kerkgebouw. Het vraagt om een zorgvuldig overleg met alle betrokkenen en om een zorgvuldig proces, waarin ook andere partijen een rol spelen. Verder zijn we niet de eerste die dit voornemen bekend maken. Alle parochies om ons heen hebben die stap intussen gezet. Van hun ervaringen kunnen we daarom het nodige leren voor ons eigen proces.

3. Recente ontwikkelingen en trends

Cijfermatige analyses en persoonlijke impressies laten zien dat er in ons gebied duidelijk sprake is van een bevolkingsdaling, een beweging die enkele decennia geleden al is ingezet³. In *Het toekomstperspectief van de gemeente Bronckhorst* is bijvoorbeeld een daling van het

¹ Voor de huidige kerkgebouwen geldt dat:

- voor de H. Martinuskerk in Baak het proces om de kerk aan de eredienst te onttrekken al is gestart,
- de H. Andreaskerk in Brummen al eerder aan de eredienst is onttrokken;
- al in de oude parochie Levend Water is besloten om de H. Willibrord kerk in Drempt aan de eredienst te onttrekken;
- voor Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming in Joppe en de H. Willibrordkerk in Vierakker nog moet worden vastgesteld aan wie het eigendomsrecht behoort na onttrekking aan de eredienst.

² Pastoraal en Bestuurlijk beleidsplan 2019 – 2022 *Onderweg groeiend in geloof*, pag. 7

³ Zie voor concrete cijfers de *Bevolkingsstatistieken van de Gemeente Bronckhorst* en het *Statistisch zakboek van de provincie Gelderland*.

bevolkingsaantal met ruim 13% in 2030 geprognosticeerd. Daarbij zal ook het aantal huishoudens flink dalen. Deze ontwikkelingen gelden voor de hele Achterhoek en dus ook voor de gemeenten in onze parochie.

De grootste verandering is echter de verandering van de bevolkingssamenstelling. In de komende 25 jaar zullen veel minder kinderen geboren worden, zal de beroepsbevolking fors kleiner worden en neemt het aantal 65- en 75-plussers sterk toe. Er zal duidelijk sprake zijn van vergrijzing.

Maatschappelijk wordt de vergrijzing zichtbaar doordat in een aantal plaatsen de kinderopvang wordt gesloten en een dagopvang voor ouderen juist wordt opgestart, het aantal basisscholen daalt, winkelpanden leeg staan en sportclubs en andere verenigingen onder druk staan of verdwijnen. De maatschappelijke gevolgen daarvan zijn groot.

Daar komt bij dat 'deelnemen' iets anders is dan 'actief participeren'. In de Gelderlander van donderdag 13 september 2018 stond de grote kop: 'Sportclub schreeuwt om meer vrijwilligers.' Daarin wordt beschreven dat sportclubs met enorme vrijwilligerstekorten kampen.

Ook binnen onze parochie neemt het aantal vrijwilligers af en bovendien worden ze steeds ouder. Ze vormen wel de basis van de parochie, maar zijn tegelijkertijd ook onze achilleshiel. Steeds meer functies worden door een kleiner aantal mensen uitgevoerd, die daarbij steeds ouder worden en waarvoor geen vervanger in beeld is. Binnen elke geloofsgemeenschap komen daarmee grenzen van wat mogelijk is steeds sneller in beeld⁴.

Al jaren is in Nederland sprake van een daling van het aantal kerkleden: minder dan de helft van de Nederlanders is nog lid van een kerkgenootschap. De verwachting is dat die daling zich verder zal doorzetten. Voor de vaste kerkbezoekers geldt dat zij de kerk eigenlijk alleen verlaten door overlijden. Die groep kerkgangers wordt dan ook langzaam kleiner en die teruggang is op veel plaatsen pijnlijk zichtbaar.

Op dit moment is het belangrijkste probleem voor de parochie dat er nauwelijks of geen sprake is van nieuwe aanwas. Er worden amper nog kinderen gedoopt, en er zijn weinig kinderen die de Eerste Heilige Communie of het Heilig Vormsel ontvangen. Het aantal leden van onze parochiegemeenschappen wordt dus niet alleen kleiner, de groep wordt per jaar ouder en vergriest nadrukkelijk sneller dan de samenleving in onze regio.

In 2010 heeft het KASKI op verzoek van het Aartsbisdom Utrecht voor alle parochies een prognose gemaakt van het ledental, het aantal kerkgangers en vrijwilligers, en de deelname aan de sacramenten. Die prognose voorzag in 2015 nog 975 kerkgangers in de gehele parochie en in 2020 nog 765. In 2019 heeft het KASKI voor deze parochie een nieuwe prognose gemaakt, rekening houdend met nieuwe landelijke trends. Die prognose voorzag in 2020 nog 570 kerkgangers en in 2025 nog 390 kerkgangers. In werkelijkheid kwam het aantal kerkgangers in beide telweekenden van 2021 uit op 404, respectievelijk 311.

4. Pastorale visie

Onze inzet als parochie is om zo goed mogelijk leerling van Jezus te zijn en te bouwen aan vitale geloofsgemeenschappen, waarin mensen samen met hun geloof bezig zijn, geïnspireerd door het Evangelie. We zullen ons moeten voorbereiden op een toekomst met minder pastorale beroepskrachten en vrijwilligers en minder kerkgebouwen⁵.

In het pastorale beleid is er daarom al langer voor gekozen om niet meer elk weekend in elke kerk te vieren en de voorbereiding en viering van de sacramenten meer te concentreren. Waar een teamlid niet langer kan voorgaan, geven meerdere geloofsgemeenschappen vaak zelf invulling aan een weekendviering.

⁴ Pastoraal en Bestuurlijk beleidsplan 2019 – 2022 *Onderweg groeiend in geloof*, pag. 12 en 13

⁵ Pastoraal en Bestuurlijk beleidsplan 2019 – 2022 *Onderweg groeiend in geloof*, pag. 5 en 7

Verder wordt al vanaf 2015 stapsgewijs gewerkt aan de opbouw van vitale geloofsgemeenschappen. In het pastoraal en bestuurlijk beleidsplan voor 2019 – 2022 *Onderweg groeiend in geloof* is dit begeleiden en ondersteunen van de geloofsgemeenschappen bij het verder ingroeien in die verantwoordelijkheid voor lokale pastorale nabijheid dan ook een van de drie pijlers van het pastorale beleid. Daarin staan ontmoeting, omzien naar elkaar en bijdragen aan de leefbaarheid centraal. Hoe kun je ter plekke geloofsgemeenschap zijn met activiteiten waarin het accent steeds meer op ontmoeting en omzien naar elkaar komt te liggen en op samen zoeken naar mogelijkheden om bij te dragen aan de leefbaarheid in het dorp? Hoe kun je ook onderling meer met elkaar in gesprek komen over geloven en de betekenis ervan voor het leven van alledag?

Maar de praktijk is weerbarstig en locatieraden en pastoraatgroepen denken en handelen nog steeds vanuit het idee dat de geloofsgemeenschap een parochie is. Kenmerkend daarvoor is het benadrukken van het belang van het kerkgebouw en daarmee de centrale plaats van de liturgie. Geloofsgemeenschappen zetten zich eerder in voor het continueren van wat ze altijd hebben gedaan dan op het ontdekken van een nieuwe rol in een nieuwe situatie. Het bewustzijn dat de toekomst van de parochie en van de geloofsgemeenschap vraagt om op een nieuwe manier invulling aan het geloofsleven te geven, heeft nog nauwelijks voet aan de grond gekregen.

5. Kerkgebouwen

In ons beleid tot nu toe hebben het in stand houden van het kerkgebouw steeds gezien in relatie met de vitaliteit en omvang van die geloofsgemeenschap. In beginsel zien we een kerkgebouw als een Godshuis waarin vitale geloofsgemeenschappen bijeenkomen om de eredienst te vieren. Het gaat ons er dus niet om in elke geloofsgemeenschap een kerkgebouw in stand te houden, hoe lief die kerkgebouwen ons ook zijn. Het antwoord op de vraag of zij het kerkgebouw nog langer open kunnen houden, hebben we tot nu toe steeds aan de gemeenschap overgelaten. Intussen zijn we tot de conclusie gekomen dat die strategie niet langer houdbaar is.

Op dit moment heeft de parochie veertien kerkgebouwen in haar bezit, waarvan er drie te koop zijn: de Emmanuelkerk in Zutphen, de H. Willibrordkerk in Drempt en de H. Martinuskerk in Baak. De Emmanuelkerk in Zutphen wordt niet door de parochie gebruikt, maar wordt verhuurd. In de H. Martinuskerk in Drempt wordt niet meer wekelijks gevierd, terwijl in de H. Martinuskerk in Baak vanaf 1 januari 2019 geen weekenddiensten meer zijn gehouden⁶. Inmiddels is voor deze laatste kerk het proces tot onttrekking aan de eredienst opgestart.

In de toekomst willen we onze kerkgebouwen op de volgende manier gaan gebruiken:

De H. Johannes de Doper in Zutphen is in onze parochie aangewezen als **Eucharistisch Centrum**. Dit Eucharistisch Centrum is het kerkgebouw waar de liturgie van de Kerk in haar volheid wordt gevierd, met op een vast tijdstip op zondag de viering van de Eucharistie, en met een eucharistieviering op de kerkelijke (hoog)feesten.

In het Eucharistisch Centrum wordt ook het paastriduüm gevierd. Zo mogelijk wordt op weekdays de eucharistie gevierd en/of het getijdengebed gebeden. De kerk is geregeld open voor gebed. Er wordt gedoopt, er vinden huwelijken en uitvaartvieringen plaats, de vieringen van de Eerste Heilige Communie en het Vormsel kunnen er plaatsvinden, en er is gelegenheid voor het Sacrament van Boete en Verzoening.

Naast het Eucharistisch Centrum is er **een tweetal kerken, Lochem en Keijenborg, waar op zondag de eucharistie wordt gevierd**. Op dagen door de week kan de eucharistie worden gevierd. Daarnaast kunnen er gebedsdiensten (getijdengebed, rozenkransgebed, Taizégebed) worden gehouden. Er kan worden gedoopt en er kunnen huwelijks- en uitvaartvieringen worden verzorgd. Zo mogelijk is de kerk (of een gedeelte ervan) geregeld open voor gebed.

⁶ Pastoraal en Bestuurlijk beleidsplan 2019 – 2022 *Onderweg groeiend in geloof*, pag. 17

Beide locaties hebben een goede tot redelijke opkomst wat betreft het kerkbezoek (Lochem meer dan Keijenborg). In beide locaties kun je spreken van een grote kerk die ook de toeloop van buurtlocaties kan opvangen. Samen met het Eucharistisch Centrum in Zutphen zorgen beide kerken voor een goede geografisch spreiding waardoor mensen in de toekomst kunnen kiezen en dichterbij hun eigen locatie kunnen blijven kerken. In beide locaties is nog sprake van een grote PG/LR of coördinatiegroep die alles aanstuurt. Er zijn werkgroepen voor familievieringen, EHC en voldoende vrijwilligers. Beide geloofsgemeenschappen staan open voor de toekomst.

De overige kerkgebouwen binnen de parochie, **waar op zondag niet meer gevierd wordt, worden in een periode van drie jaar aan de eredienst onttrokken.** In deze kerkgebouwen kan door de week de eucharistie worden gevierd, of het getijdengebed, het rozenkransgebed of een andere gebedsdienst worden verzorgd. Er kan worden gedoopt en er kunnen huwelijksvieringen en uitvaartvieringen worden verzorgd. Zo mogelijk is de kerk (of een gedeelte daarvan) regelmatig open voor gebed. Op bijzondere momenten (bijvoorbeeld het patroonsfeest) kan op zondag een viering plaatsvinden.

Bij het nemen van dit besluit hebben een aantal factoren een rol gespeeld:

- ✓ Het aantal mensen, dat in het weekend naar de kerk komt, neemt steeds verder af.
- ✓ Ook de deelname aan de sacramenten neemt steeds verder af.
- ✓ Het pastoraal team wordt steeds kleiner.
- ✓ De huidige vrijwilligers worden steeds ouder en er komen nauwelijks nieuwe vrijwilligers bij.
- ✓ De levensvatbaarheid van de geloofsgemeenschap als een zelfdragende gemeenschap.
- ✓ Onze inkomsten vertonen in vergelijking met het verleden een dalende lijn.
- ✓ Het te verwachten toekomstig groot onderhoud.
- ✓ De fysieke afstand tot een kerkgebouw in onze grote en uitgestrekte parochie. We willen graag dat een kerkgebouw bereikbaar blijft.
- ✓ De mogelijkheid tot herbestemming in het dorp of de stad.

6. Pastorale nabijheid

Ook wanneer een kerkgebouw aan de eredienst wordt onttrokken blijven we ernaar streven om een vorm van kerkelijke aanwezigheid in de dorpen te behouden. Die aanwezigheid krijgt vorm via kleine geloofsgemeenschappen. Klein: soms misschien niet veel groter dan een huiskamergemeenschap, maar wel betrokken bij het dorp en met bezielde mensen, elkaar als geloofsgenoten ondersteunend. Dus ook zichtbaar en bezielend voor anderen, actief zoekend hoe je als geloofsgemeenschap kunt aansluiten bij lokale initiatieven en verenigingen. Deze geloofsgemeenschappen worden gevormd door bewust gelovige mensen. Dat wil niet zeggen dat het om 'perfecte' gelovigen moet gaan. De toegang tot de gemeenschap is en blijft laagdrempelig.

De mate waarin de kerk zichtbaar blijft, zal per gemeenschap verschillen. Mogelijk ziet men de gelegenheid om door te groeien tot een kleine lokale gemeenschap, die eigen activiteiten ontplooit op het gebied van ontmoeting, zorg, verdieping, etc.

Het kan ook zijn dat er werkgroepen blijven bestaan of ontstaan, die avondwakes verzorgen voor overleden medeparochianen of bezoekwerk verrichten ten behoeve van medeparochianen, die daar behoefte aan hebben.

Daarnaast kan het zijn dat vrijwilligers nog betrokken blijven bij het onderhoud en het beheer van het kerkhof, de verspreiding van het parochieblad, de organisatie van de actie kerkbalans.

In alle gevallen zullen het bestuur en het pastoraal team beschikbaar zijn voor begeleiding en zorg dragen dat ieder haar of zijn werk zo goed mogelijk kan blijven doen.

In tegenstelling tot het eucharistisch centrum zal het succes van lokaal geloven afhangen van de wil en inzet van mensen ter plekke. Als dit lokaal geloven voldoende vitaliteit in zich heeft kan er aan gedacht worden om ruimte ter beschikking te stellen voor ontmoetingen en activiteiten.

Afhankelijk van de situatie zal gezocht moeten worden naar een passende organisatiestructuur van de locatie, c.q. geloofsgemeenschap.

Nazorg en begeleiding tijdens dit proces zijn in onze ogen van wezenlijk belang. Parochianen die hun vertrouwde kerkplek verliezen willen we niet aan hun lot overlaten.

1. Blijvende pastorale aandacht voor ouderen is daar een onderdeel van.
2. In het proces van afscheid nemen is ook 'afscheid nemen van het gebouw' een belangrijk onderdeel waar we alle tijd en ruimte willen nemen. We vinden het belangrijk dat gelovigen hun ervaringen kunnen delen en willen hen daarin ondersteunen.
3. Het pastoraal team is daarom beschikbaar voor het organiseren van groepsgesprekken en gesprekken met individuele gelovigen.
4. Het pastoraal team helpt mee met de invulling van de laatste viering in een kerk die aan de eredienst wordt onttrokken.
5. Het pastoraal team organiseert, in samenspraak met locatieraad en pastoraatgroep van een geloofsgemeenschap, een gesprek over kansen en mogelijkheden die zij zien om ter plekke invulling te geven aan lokaal geloven, in ontmoeting, omzien naar elkaar en bijdragen aan de leefbaarheid.
6. Waar een gemeenschap kansen en mogelijkheden ziet, is het pastoraal team beschikbaar voor begeleiding. In samenspraak met het parochiebestuur zal, indien nodig en wenselijk, gekeken worden of lokaal materiële voorzieningen nodig zijn voor ontmoeting en activiteiten
7. Tijdens dit proces zal er ook oog en ondersteuning zijn voor vrijwilligers die willen stoppen met hun werkzaamheden, of elders andere taken op zich willen nemen.

Voor iedere gemeenschap geldt een op de lokale situatie toegespitst plan als leidraad. De inzet daarbij is om de pastorale nabijheid zoveel mogelijk lokaal te continueren. De realiteit gebiedt echter te zeggen, dat zulks lang niet altijd mogelijk is. Sommige geloofsgemeenschappen zullen niet op 'eigen kracht' verder kunnen, zelfs niet met begeleiding vanuit het pastoraal team. Het ontbreekt dan eenvoudigweg aan voldoende draagkracht. Zij zullen ofwel integreren in een buurgemeenschap ofwel in de geloofsgemeenschap rondom het eucharistisch centrum

7. Besluitvorming en fasering

De hiervoor beschreven pastorale- en gebouwenvisie heeft een grote impact op de lokale geloofsgemeenschappen. De presentatie van het nieuwe beleid dient goed te worden voorbereid en vraagt om een zorgvuldige aanpak. Het pastoraal team en het parochiebestuur nemen daarin de leiding en verantwoordelijkheid. Het traject begint met een zorgvuldig communicatie (afspraken met bisdom, parochianen, pers en andere partijen, en hoorzittingen en informatiebijeenkomsten).

Tijdens dit veranderingsproces gaat het gewone bestuurlijke en pastorale werk gewoon door. Het kan een verlichting voor het bestuur betekenen, wanneer het bestuurslid gebouwen versterking krijgt. Te denken valt aan een of twee personen met een deskundigheid rond gebouwen.

Vastgesteld te Zutphen, 11 juni 2021,
Parochiebestuur en Pastoraal Team / Breed Parochieel Team.

